

איחור עצירים

הביאו את המוקד לביצוע בירורים מול רבים ממתקני המעצר עצמם.

א"ס, בן 17 מטובאס, נעצר עם שני אחיו ב-19 לנובמבר ב-3 לפנות בוקר. באותו יום פנה המוקד למרכז השליטה (משל"ט) על מנת לאתר את מקום החזקתו אולם התשובה, שא"ס לא אותר, נתקבלה רק ב-27 לנובמבר. המוקד מצא כי א"ס נמצא במתקן חקירה של השב"כ. (איתור 23577)

נ"ח נעצר מביתו שבשכם ב-3 לנובמבר ב-3 לפנות בוקר. משפחתו פנתה למוקד באותו יום ותשובת המשל"ט למוקד ב-6 לנובמבר היתה כי לא אותר. המוקד הצליח לאתר במתקן חקירה של השב"כ. איתור נוסף בעניינו נעשה מול המשל"ט ב-17 לנובמבר. לאחר שלושה ימים ענה המשל"ט כי נ"ח לא נמצא במתקן של הצבא, המשטרה, שירות בתי הסוהר או של השב"כ. שוב בדק המוקד מול מתקן החקירה ושוב התגלה כי נ"ח נותר בו. (איתור 23245)

לא פניות המוקד למשל"ט ולפרקליטות ולא עתירותיו לבג"ץ הביאו לשינוי המיחול. עד לחודש יולי הגיש המוקד 14 עתירות לבג"ץ על מנת לגלות את מקום החזקתם של 54 עצירים. עתירות אלה הביאו לאיתור רוב העצירים בשמם הוגשו והן נמחקו. אך בעוד שבחודש אפריל יצרו העתירות שיפור בתפקוד הרשויות, מאז חודש מאי לא חל שינוי בפעילותן, והזאת

מסירת הודעה בדבר מעצרו של אדם ומקום החזקתו זכות יסוד היא - הן של העציר, שזכויותיו לייצוג משפטי ולתנאי מעצר הולמים תלויות בה, והן של בני משפחתו, למען יידעו מה עלה בגורלו ולמען תינתן להם האפשרות להושיט לו את העזרה הדרושה להגן על חירותו. החקיקה בשטחים מחייבת את השלטונות בהודעה "ללא שיהוי" למשפחה אודות מעצרו ומקום מעצרו של אדם. צה"ל מעולם לא מילא חובתו זו, כמו גם את התחייבותו בפני בג"ץ בעתירה שהגישו המוקד והאגודה לזכויות האזרח בשנת 1995.⁵⁹ בעתירה זו נקבע הסדר המחייב את הרשויות, מחד, להודיע למשפחת העציר ועורך דינו על דבר ומקום מעצרו, ומאידך, להעביר מידע על מקום החזקתו של כל עציר לארגונים ציבוריים ולעורכי דין, באמצעות "מרכז השליטה" במפקדת קצין משטרה צבאית (משל"ט), שאמור להיות מעודכן על-ידי צה"ל, המשטרה, שירות בתי הסוהר ושירות הביטחון הכללי (שב"כ).

לאורך השנים קיים רק חלקו השני של הסדר זה, אך גם הוא קרס בחודש מרץ, עם הגל הראשון של המעצרים ההמוניים. קריסה זו ופעולות המוקד לתקנה תוארו בפירוט בדו"ח הפעילות החצי שנתי.⁶⁰ פעילות המוקד במחצית השנה הראשונה הביאה אמנם לשיפור בתפקוד הרשויות, אך המצב היה רחוק מלהשביע אף את הדרישות המינימליות למתן תשובה מדויקת בזמן סביר. בפניותיו הכלליות והפרטניות למרכז השליטה, זיהה המוקד בעיות באופן העבודה של המערכת הצבאית, בעיות שהובילו לשיהוי של ימים רבים במתן תשובה - שאמורה להימסר תוך 24 שעות - ולמסירת מידע שגוי על המקום בו מוחזקים העצירים. השיהוי הגביר את חוסר הוודאות של המשפחות בנוגע לגורל בניהן, ויחד עם המידע המוטעה גרם לפגיעה בזכותם של העצירים לייצוג הולם ולהגנה על זכויותיהם במעצר. כשלים אלו

58. במהלך החודשים ספטמבר-דצמבר נעצרו כ-1,800 פלסטיניים. הארץ, 26.12.02, עמ' 10א.

59. בג"ץ 6757/95 חירבאוי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, לא פורסם.

60. המוקד להגנת הפרט, דוח פעילות לתקופה ינואר-יוני 2002, עמ' 11-14.

מתפקדת כראוי ו"ברוב רובם של המקרים, ניתנת לפונים תשובה מדויקת, המניחה את דעתם, תוך 24 שעות".⁶² בתגובה בהן המוקד במהלך מחציתו הראשונה של חודש נובמבר את פניותיו לאיתור עצירים שהוגשו למש"ט, והציג בפני בית המשפט את הנתונים העולים מבחינה זו: מתוך כמאתיים פניות, יותר משליש לא נענו תוך 24 שעות ממועד הפנייה ובשנים-עשר אחוזים לפחות נמצאה תשובת המש"ט לא נכונה. המוקד טען בפני בית המשפט כי מפאת השלכותיהן הקשות, טעויות אודות מקום החזקתו של עציר צריכות להיות מצומצמות אך ורק לגדר הנדיר ביותר והבלתי-ימנע, וכי על המערכת לחקור כל אחת מהן היטב ולהפיק ממנה לקחים, לבל תישנה. נתוני המוקד הצביעו על כך שהמצב אינו כזה. בית המשפט קיבל את טענות המוקד, השית הוצאות על המדינה וקבע:

"מסירת מידע על עצם המעצר ומקומו של העצור היא אבן פינה של הזכות להליך ראוי... מסירת המידע מהווה אמצעי בקרה ופיקוח, אך יש לה חשיבות אנושית מבחינת העצור המאבד באחת את השליטה בחייו... מבחינת בני המשפחה, אשר קרוב להם נעלם 'בלא הסבר'... כוחה של המדינה, ויהיו כוונותיה טובות ככל שיהיו, הוא גדול. בלא דיווח עלול כוח זה לצאת מכלל שליטה... על כן מצווה הרשות להקפדה של ממש בכל הנוגע להפעלת סמכויות המעצר. הקפדה זו מחיבת דיווח מיידי על עצם המעצר. 'ניתן להבין את הקשיים עמם מתמודד מרכז השליטה. ניתן גם להבין כי מספרם הרב של העצורים מכביד על עבודת מרכז השליטה. ואולם, כל עצור הוא אדם. הוא עומד לעצמו. פגיעה בזכויותיו אינה מתכהה בשל עצורים אחרים. יתר על כן מספר העצורים אינו נתון חדש, ועל הגורמים המטפלים במסירת מידע להערך מבעוד מועד על מנת למסור נתונים שהם חייבים למסור... קשה להעלות על הדעת כי טעם בירוקרטי כזה או אחר ימנע מסירת מידע

למרות שבעתירות צוין שהכשלים בגינם הוגשו לבג"ץ היו בבחינת קצה הקרחון. כתוצאה מכך ביקש המוקד בחודש יולי מבג"ץ לחייב את המדינה בתשלום הוצאות המשפט, גם כאשר נמסרה הודעה על מקום מעצרו של האדם נשוא העתירה, לאחר הגשתה. מטרת הבקשה היתה העברת מסר לרשויות, מבית המשפט, שעליהן לשפר את מערך איתור העצורים. תחילה התנגדה המדינה לחיובה בהוצאות בטענה שעל הרשויות מוטל עומס רב המביא לטעויות הנעשות בתום לב: 140 פניות מדי יום למש"ט, מפאת החזקת אלפי אנשים במעצר, והקדשת מירב מרצם של הגורמים בשטח, המעבירים למש"ט את המידע אודות העצירים, ללחימה ולסיכול פעולות טרור. בית המשפט לא קיבל את טענת המדינה, קבע כי טיעונים אלה אינם יכולים להוות הצדקה למסירת מידע מוטעה וחייב את המדינה בהוצאות.⁶¹

ל"ב, תושבת שכס בת 26, לנה בבית אחותה ב-1 ליוני. לפנות בוקר הגיעו חיילי צה"ל ואנשי שב"כ לבית, הורו לכל השהים בו לצאת ועצרו אותה. המוקד פנה באותו יום למש"ט ונענה כי ל"ב אינה רשומה כעצירה. בירורי המוקד מול המשטרה ושירות בתי הסוהר, כמו גם פנייה נוספת למש"ט, העלו חרס. ב-4 ליוני הגיש המוקד עתירה לבג"ץ בדרישה לדעת את מקום החזקתה. המדינה הודיעה כי ל"ב מוחזקת בכלא נווה תרצה. ב-17 ליוני ביקש המוקד למחוק את העתירה, כפי שנהג עד כה, אך לחייב את המדינה בהוצאות משפט. למרות התנגדות המדינה פסק בג"ץ כי על המדינה לשלם הוצאות בגובה של 5,000 ש"ח. (תיק 17880)

בעתירות נוספות בהן ביקש המוקד להשית הוצאות על המדינה בגין הפגמים בתפקוד הרשויות, שהביאו לפגיעה בזכויותיהם של העצירים ובני משפחותיהם, טענה המדינה כי למרות העומס הרב המערכת השתפרה,

אודות מי שנעצר על ידי כוחות הבטחון. אם ריבוי המעצרים מחייב הערכות נוספות, הכרוכה בעלויות נוספות - אין מכך מנוס".⁶³

החלטות אלה של בג"ץ חלחלו לתודעת הרשויות ונכון לכתיבת הדו"ח פעילותו הכללית של מערך האיתורים השתפרה ובעיות פרטניות נבדקות ומתוקנות. בעתירות שהוגשו לקראת סוף השנה, מסרה פרקליטות המדינה את המידע על מקום המעצר עוד ביום הגשת העתירה, והבטיחה כי ננקטו צעדים בתוך המערכת הצבאית לביורר הכשלים באותם מקרים ולמניעת הישנותם.

מאחר שמטרת הבקשה לפסיקת הוצאות היתה להעמיד את הרשויות על חובתן ולהטיל עליהן אחריות כאשר הן כושלות, הרי שלאור התערבות פרקליטות המדינה בהתנהלות מערכת האיתורים, בחר המוקד להמעיט בבקשת הוצאות בעתירות אלה. במקרים החריגים בהם הגיש המוקד בקשה להוצאות, לא התנגדה עוד המדינה והותירה את ההחלטה לשיקול דעתו של בית המשפט.

השלכותיה של אי-עמידת הרשויות בחובתן לדיווח מהיר ומדויק על דבר ומקום המעצר, התגלו הלכה למעשה עת התברר כי עצירים מוחזקים במתקני מעצר לא חוקיים. במהלך החודשים ספטמבר ואוקטובר התברר תשובות המשליט לפיהן לא נמצאו אנשים בשמם פנה המוקד, זאת למרות שנראו עצירים על-ידי חיילי צה"ל. במקביל, הגיע למוקד מידע מעצירים ששחררו, לפיו הוחזקו במתקני מעצר שומרון וסאלם שבצפון הגדה המערבית. בשני מתקנים אלה לא היה ידוע כי מוחזקים עצירים: מתקן שומרון היה מתקן כליאה פעיל עד שנסגר לרגל שיפוצים בתחילת הקיץ, ועל-פי דובר צה"ל נותר סגור, מבלי שיוחזקו בו עצירים, גם בחודש אוקטובר; מתקן סאלם לא הוכרז מעולם כמתקן כליאה, כמתחייב בחוק.

ע"א, בן 17 מגינין, נעצר מביתו ב-3 לאוקטובר לפנות בוקר. משפחתו פנתה

למוקד ב-5 לאוקטובר. משך ארבעה ימים עלו בתוהו הניסיונות לאתרו - מול המשליט, מתקני המעצר בשטחים ומתקני החקירה של השב"כ. ב-9 לאוקטובר יצר המוקד קשר עם בית המשפט הצבאי בסאלם, שהפנה לחדר המבצעים של משמר הגבול במחסום הסמוך, שהפנה לגדוד משמר הגבול האחראי על העצירים. שם נמסר כי ע"א אכן מצוי ב"מעצר סאלם". למחרת הועבר ע"א למתקן מעצר מוכר. (איתור 22889)

מתקנים אלה לא היו ידועים גם למשליט ולכן כלל לא ניתן היה לגלות את מקום הימצאם של העצירים שהוחזקו בהם. בפניית המוקד לפרקליטות הצבאית הראשית מה-13 לאוקטובר, הובאו דוגמאות להחזקת עצירים במתקנים אלה ופורטו הפגיעות בזכויותיהם ואי-החוקיות שבהחזקתם בהם. פנייה זו לא זכתה למענה. גם כאשר הופיע אחד ממתקנים אלה בתשובת פרקליטות המדינה כמקום החזקתו של עציר אשר המוקד עתר לבג"ץ לאיתורו, לא נענתה דרישת המוקד להסברים. החזקת העצירים במתקנים לא חוקיים פגעה, כאמור, בזכותם ובזכות משפחותיהם לדעת על דבר ומקום מעצרם, וגררה עימה פגיעה בזכויות בסיסיות נוספות. באין דיווח על מעצרו של אדם ומקום החזקתו, נעלם האדם ונעלמה חובת הציות לחוק של האחראים עליו: מעדויות שהגיעו למוקד מאלו שהשתחררו ממתקנים אלה, עלתה תמונה של תנאי מעצר קשים (ראו בהמשך תחת תנאי מעצר) וחלק מהעצירים הוחזקו בהם ללא שהוצא נגדם צו מעצר וללא שהובאו לשימוע, כמתחייב בחוק.

61. בג"ץ 5829/02 א', אלבוכארי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, לא פורסם.

62. תגובה מטעם פרקליטות המדינה לבקשת העותר לפסיקת הוצאות, סעיף 7, בג"ץ 7368/02, חאלד ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, לא פורסם.

63. בג"ץ 9332/02, ג'ראר והמוקד להגנת הפרט נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, לא פורסם.

ב"מ שהה עם אמו במטע הזיתים כאשר חיילים לקחוהו עימם ב-12 לנובמבר. ביום המחרת פנתה משפחתו למוקד, שפנה למש"ט. רק ב-17 לנובמבר ניתנה תשובת המש"ט: ב"מ לא אותר. במקביל הגיעה שמועה למשפחתו כי הוא עצור במתקן סאלם. ב-18 לנובמבר עתר המוקד לבג"ץ והצביע על הפרת החוק שבהחזקת עצירים במתקן סאלם. בתשובת המדינה לבג"ץ מה-20 לנובמבר, אותר ב"מ במתקן מעצר של צה"ל שאינו בסאלם, זאת למרות שבבירורים שנערכו מול מתקן זה לפני הגשת העתירה, לא נמצא ב"מ. יותר מכך, על-פי צו המעצר שהוצא נגד ב"מ והוגש לבית המשפט, לדרישת המוקד, תקופת מעצרו החלה ביום מעצרו על-ידי החיילים, 12 לנובמבר, אולם צו המעצר הוצא רק שישה ימים מאוחר יותר, ביום הגשת העתירה, עת חלפו ארבעת הימים בהם היה על ב"מ להיות מובא לשימוע על-פי צו המעצרים. המוקד הסב את תשומת ליבם של בית המשפט ופרקליטות המדינה לכך, ובו ביום שוחרר ב"מ לביתו. (תיק 23605)

השטחים שנעלם ולא נמצא על-ידי הרשויות המוסמכות.

מ"ש נעצר מביתו ב-5 לאוקטובר ב-2 לפנות בוקר. למחרת פנה המוקד למש"ט. ב-10 לאוקטובר ענה המש"ט כי מ"ש לא אותר. בו ביום הגיש המוקד עתירה לבג"ץ בדרישה לאתרו. בתשובת המדינה לא צוין מקום החזקתו. נמסר רק כי הוא מצוי בחקירת שירות הבטחון הכללי וכי בכל בירור בעניינו יש לפנות לשוטר מסוים בבית המעצר קישון. ב-14 לאוקטובר, לאחר מספר נסיונות, הצליח המוקד למצוא את השוטר, שמסר כי מ"ש מוחזק במתקן סודי. שוב פנה המוקד לבג"ץ ודרש לחייב את המדינה להסביר לבית המשפט באיזה מתקן מדובר ומה הבסיס החוקי להחזקת עצירים בו. הדיון בבג"ץ נקבע ל-20 באוקטובר. ארבעה ימים קודם לדיון הודיעה פרקליטות המדינה כי מ"ש הועבר למשטרת ראש פינה וביקשה כי העתירה תימחק. המוקד וידא מול משטרת ראש פינה כי אכן מ"ש נמצא שם וסירב למחוק את העתירה, בדרישה לקיים דיון עקרוני על עצם קיומו של מתקן סודי. הדיון בבג"ץ נקבע לחודש אפריל 2003. (תיק 22988)

מידע על העצירים המוחזקים באותו מתקן סודי נמצא אך ורק אצל שוטר ששמו נמסר למוקד. בשיחות אשר נוהלו עם אותו שוטר, התברר כי המתקן שייך מינהלית לבית המעצר קישון, השב"כ אחראי עליו ומפגשי עורכי דין אסורים על מי שמוחזק בו. עוד עלה כי **שמות העצורים במתקן לא מופיעים בשום מרשם רשמי הנגיש לרשויות המדינה האחראיות על החזקת עצירים**. מלבד העובדה שהכרות השר לבטחון פנים על מקום בו מוחזקים עצירים ופרסומה ברשומות מחויבים על-פי החוק, הרי שללא מידע על מקום מתקן המעצר אין אפשרות לבדוק את תנאי המעצר וחוקיות המעשים בו, לא על-ידי רשויות המדינה

ב-2 לדצמבר ענתה הפרקליטות הצבאית הראשית על פניית המוקד מה-13 לאוקטובר. בתשובה נמסר כי בשני המתקנים הושלמו שיפוצם ובנייתם של מתקני קבע, המספקים תנאים הולמים לעצורים, וכי הוסדרה העברתן השוטפת של רשימות העצירים המוחזקים בהם למש"ט. ואכן, רבים מהעצירים שלא אותרו קודם לכן, נמצאו במתקנים אלה ופחת מספר התשובות "לא אותר" ממרכז השליטה. במקביל לגילויים על מתקני מעצר לא ידועים ולא מדווחים בשטחים, התגלה למוקד באוקטובר על קיומו של מתקן חקירה סודי של השב"כ בשטח ישראל - מתקן אשר לא ניתן לקבל כל מידע על מקומו, על התנאים השוררים בו ועל הפעולות שמבוצעות בו. גילוי המתקן הסודי בא בעקבות עתירת המוקד לבג"ץ בשמו של תושב

האמונות על-כך ולא על-ידי גורמים חיצוניים. שלא כמו בנושאי תפקוד מערך איתור העצירים והמתקנים הלא ידועים בשטחים, עתירות המוקד לבג"ץ עדיין לא הביאו להסרת הסודיות מעל אותו מתקן חקירות: מידע לגבי המקום בו הוא נמצא, מספר העצירים המוחזקים בו, תנאי החזקתם והאם הוכרו רשמית כמקום חקירה או מעצר.

ב"ג ומ"ג הם בני זודים, סוחרים המתגוררים בשכס. ב-22 לנובמבר חזרו מירדן דרך גשר אלנבי. לפני המעבר בגשר התקשרו למשפחתם והודיעו על בואם הקרוב, ומאז נעלמו עקבותיהם. למחרת פנו בני המשפחה למוקד. ב-25 לנובמבר התקבלה תשובת הרשויות כי שניהם עצורים במתקן חקירות השב"כ שבפתח תקווה, אך בדיקת המוקד העלתה

כי אינם נמצאים שם ואף אינם רשומים במאגר מידע רשמי כלשהו. לאור הנסיון ממקרהו של מ"ש (ראו לעיל), פנה המוקד לאיש המשטרה האחראי על המתקן הסודי שאישר, ב-4 לדצמבר, כי השניים מוחזקים במתקן וכי מעצרים, כמו גם האיסור על מפגשם עם עורך דין, הוארך. ב-5 לדצמבר עתר המוקד לבג"ץ בדרישה להורות לרשויות לגלות את מקום מעצרים. בית המשפט חייב את המדינה לענות - התשובה לא הכילה פרט כלשהו לגבי מקום מעצרים החסוי, לבד מהיותו מתקן חקירות השייך מינהלית לבית המעצר קישון. המוקד לא הסתפק בתשובה זו וביקש מבית המשפט לקיים דיון עקרוני על עצם קיומו של מתקן סודי בו מוחזקים עצירים. נכון לסוף חודש דצמבר עדיין לא ידוע מקום מעצרים של ב"ג ומ"ג.

(תיק 24034)

מעצרים מינהליים

עוד את המעצר, עד שישה חודשים נוספים. המשפט הבינלאומי, כמו גם החוק הישראלי, מחייבים קיומה של ביקורת, שיפוטית או מינהלית, על צו המעצר המינהלי, תוך זמן קצר ככל האפשר.⁶⁴ הצו בדבר מעצרים מינהליים החל בשטחים תוקן השנה מספר פעמים. נכון ליום כתיבת הדו"ח יש לקיים את הביקורת השיפוטית, המתבצעת על-ידי שופט צבאי, תוך 12 יום מיום הוצאת צו המעצר המינהלי (שנוספים ל-12 הימים שניתנים לרשויות מיום המעצר הראשוני) ותוך 18 יום ממועד הארכתו. על החלטות הביקורת השיפוטית ניתן לערער

בסוף שנת 2001 עמד מספר העצירים המינהליים על 36. במהלך 2002, ובמיוחד מאז מרץ, הוצאו מאות צווי מעצר מינהליים ועם תחילת 2003 היו 1,007 פלסטינים עצורים במעצר מינהלי.⁶⁴ בדו"ח הפעילות הקודם של המוקד, תואר את שהתרחש בנושא במהלך ששת החודשים הראשונים של שנת 2002.⁶⁵ מעצר מינהלי שולל מאדם את חירותו תוך כדי פגיעה קשה בזכותו היסודית להליך הוגן. זכות זו נפגעת כתוצאה מעצם טיבו וטבעו של המעצר המינהלי - הוא מבוצע מכוח צו של מפקד צבאי, ללא כתב אישום וללא משפט, ומבוסס על חומר חסוי שאינו מובא לידיעת העציר. העציר לא רק שאינו יודע מהן ההאשמות נגדו, ולכן לא יכול להתגונן בפניהן, הוא גם אינו יודע מתי ישוחרר, כיוון שברוב המקרים מוציא המפקד הצבאי צו מעצר מינהלי חדש עם תום הצו הקודם, המאריך

64. על-פי נתונים שהועברו למוקד על-ידי צה"ל ב-14.1.03.
65. המוקד להגנת הפרט, **דוח פעילות לתקופה ינואר-יוני 2002**, עמ' 14-17.
66. **אמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה (1949)**, סעיפים 43 ו-78; **חוק יסוד כבוד האדם וחירותו** ופסיקה נרחבת של בג"ץ.